

Vaikutusperiaate ja demokratia

EERIK LAGERSPETZ

ABSTRACT
The All-Affected
Principle and
democracy

The All-Affected Principle has an important status in recent theoretical discussions on democracy. According to the principle, all who are affected by a decision should have a right to participate into making it. The principle is supposed to ground the right or optimal boundaries of democratic decision-making units. This paper is basically a critique of the principle. In the first parts of the paper, the All-Affected Principle is distinguished from some related principles. However, even a more precise version of the principle is still troubled by ambiguities. It is argued that Robert Goodin's expansive reading is the only coherent one. However, if it is accepted, the principle cannot be used for its original purpose. The last parts focus on some largely unexamined aspects of the principle. First, the principle also works as a means of exclusion, not only of inclusion. Second, if, as the principle says, participation rights are based on interests, it is by no means obvious that these rights should be equal. Third, the principle cannot provide us with a non-institutional starting point. Nevertheless, a much weaker form of the principle may be plausible.

Aluksi

Vaikutusperiaate, tai vaikutuksen kohteiden osallistumisperiaate (*All-Affected Principle*¹) – joka kirjallisuudessa tunnetaan toisinaan myös ”kongruenssiperiaatteena”, ”symmetriaperiaatteena” (Agné 2006) tai jopa ”demokraattisena periaatteena” (Zürn 2000) – on tärkeässä asemassa nykyisissä demokraattista hallintaa koskevissa keskusteluissa. Yksinkertaistetussa muodossa periaate sanoo, että kaikilla, joihin päätös vaikuttaa, tulisi olla oikeus osallistua sen tekemiseen (Dahl 1970, 64; Dryzek 2000, v; Lagerspetz 2015; Young, 2000, 23).

Robert A. Dahlin mukaan demokratiasta kirjoittaneet politiikan filosofit ovat lähes täydellisesti laiminlyöneet kysymyksen siitä, miten itseään hallitsevaksi oletettu ”kansan” *konstituoituu* (Dahl 1970, 60). Ongelma on seuraava: jos demokratia on kaikkien johonkin ryhmään kuuluvien tasa-arvoista osallistumista tai itsehallintaa, miten päätetään, ketkä kuuluvat relevanttiin ryhmään? Miten rajat vedetään ja kenelle taataan äänioikeus? Tätä päätöstä ei voi tehdä esimerkiksi äänestämällä, koska tällöin olisi ensin ratkaistava, keillä olisi oikeus osallistua *tämän* pää-

töksen tekemiseen. Ongelman demokraattinen ratkaisuyritys näyttäisi väistämättä johtavan kehään: jotta voitaisiin päättää, ketkä kuuluvat ”kansaan”, ”kansan” pitäisi jo olla määritelty jotenkin. Tätä on toisinaan kutsuttu *demokraattisen itsekonstituution paradoksiksi*. Vaikutusperiaatteen oletetaan usein tarjoavan ratkaisun tähän paradoksiin. Ensin on arvioitava, ketkä olisivat mahdollisten päätösten vaikutusalueella. Tämän arvion perusteella päätetään siitä, ketkä sisällytetään päätöksentekijöiden joukkoon. Tällöin edellytetään, että vaikutusperiaate on normatiivinen periaate, jota voidaan soveltaa ennen kaikkia konkreettisia institutionaalisia valintoja kuten äänioikeuksien jakoa, toimivaltasuhteita tai hallintoalueiden rajoja koskevia päätöksiä.² Pelkästään se seikka, että henkilö on poliittisen päätöksen *kohde*, toisin sanoen sellaisten vaikutusten kohde, joiden alkuperä on päätöksissä ja niistä seuraavassa toiminnassa, on riittävä peruste sille, että hänellä on oikeus olla poliittinen *toimija*. Tällöin vaikutusperiaatteen soveltamisen välttämätön ehto luonnollisesti on, että vaikutuksen kohde kykenee olemaan poliittinen toimija. Pienet lapset, tulevat sukupolvet, eläimet tai elottomat objektit eivät voi olla poliittisia toimijoita relevantis-

sa mielessä; valtiot tai organisaatiot voivat sitä olla.³

Vaikutusperiaate näyttäisi antavan kriteerin sille, miten päätöksentekoyksikköjen rajat tulisi vetää, ja näin tarjoavan perustan myös olemassa olevien instituutioiden kriittiselle arvioinnille ja toimintasuosituksille (Arrhenius 2012; Näsström 2011). Nykyisessä keskinäisriippuvuuksien maailmassa vaikutusperiaatteen oletetaan usein kyseenalaistavan olemassa olevien valtioiden ja muiden päätöksentekoyksikköjen väliset rajat (Owen 2012, 130). Monet ajattelevat, että vaikutusperiaatteen johdonmukainen soveltaminen johtaisi väistämättä globaaliin demokratiaan (ks. esim. Held 2006, luku 11). Periaatteen seuraukset näyttäisivät siis olevan varsin utopistisia. Vaikutusperiaate näyttää kuitenkin olevan myös monien päivittäisten poliittisten kiistojen taustalla. Esimerkiksi yksi sote-uudistusta jarruttanut tekijä perustuslakivaliokunnassa liittyi huoleen kuntalaisten riittävien vaikutusmahdollisuuksien takaamisesta (ks. PeVL 67/2014). Vastaavasti suuri osa EU:iin liittyvistä kiistoista koskee sitä, miten toimivaltasuhteet ja niiden myötä vaikutusmahdollisuudet tulisi jakaa unionin ja sen jäsenvaltioiden kesken. Myös kiistat lisää autonomiaa tai jopa itsenäisyyttä tavoittelevien alueiden (esimerkiksi Skotlannin, Katalonian, Flanderin, Lombardian tai Korsikan) ja keskushallitusten välillä koskevat nimenomaan sitä, keillä tulisi olla oikeus osallistua minkäkin päätöksen tekemiseen.

Tässä ”vaikutusperiaatteeksi” nimetty periaate ei kuitenkaan ole sisällöltään mitenkään yksiselitteinen. Tämän artikkelin yhtenä tarkoituksena on erottaa se samantapaisista mutta seurauksiltaan erilaisista periaatteista. Sen jälkeen periaatetta tarkastellaan kriittisesti. Johtopäätökseksi tulee, että periaatteella ei voi olla sitä roolia, joka sillä usein kuvitellaan olevan. Monista syistä siitä on kuitenkin vaikea kokonaan luopua. Jotakin vaikutusperiaatteen tapaista epäilemättä tarvitaan. Tässä puolustetaan periaatteen heikompi versiota, mutta samalla joudutaan toteamaan, että se ei riitä demokratian perusperiaatteeksi.

Muita periaatteita

Vaikutusperiaatteen eräänlainen historiallinen edeltäjä on roomalaisesta oikeudesta keskiaikaiseen *ius commune*en lainattu periaate *quod omnes tangit ab omnibus tractari et approbari debet* – ”kaikkien on käsiteltävä ja hyväksyttävä se, mikä koskee kaikkia”. Tämä periaate koski alun perin itsehallinnollisten

korporaatioiden (esimerkiksi kiltojen tai luostareiden) sisäistä päätöksentekoa. Historiallisesti se on epäilemättä vaikuttanut äänestys- ja osallistumiskäytäntöjen kehittymiseen, joten silläkin on – monen mutkan kautta – ollut oma roolinsa modernin demokraattisen ajattelun kehittymisessä. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että keskiaikaisen periaatteen mainitsema *omnes* (”kaikki”) viittasi yleensä hyvin pieneen joukkoon. Jos Englannin kuningas (Magna Cartan hyväksymisen jälkeen) konsultoi päätöksiä tehdessään kaikkia paroneitaan, periaatteen edellyttämä vaatimus ”kaikkien” kuulemisesta oli yleisen käsityksen mukaan täytetty, vaikka päätökset olisivat vaikuttaneet kirjaimellisesti kaikkien hänen alamaisensa elämään. Varsinaista vaikutusperiaatetta en ole onnistunut jäljittämään kauemmas kuin amerikkalaisen politiikan tutkija Robert A. Dahlin kirjoitukseen (Dahl 1970).

Tässä tarkasteltu vaikutusperiaate tulee erottaa kahdesta muotoilultaan samantapaisesta mutta käytännön seurauksiltaan erilaisesta periaatteesta. Jürgen Habermasin muotoileman *diskurssiperiaatteen* mukaan

toimintanormi on pätevä vain, jos kaikki ne ihmiset joihin normi vaikuttaa, voisivat hyväksyä sen rationaalisessa keskustelussa (Habermas 1996, 107; vrt. Erman 2014; Skirbekk 1997).

Samantapaisesta muotoilustaan huolimatta diskurssiperiaate ei käsitteellisesti liity vaikutusperiaatteen. Diskurssiperiaate ei edellytä, että kaikki vaikutuksen kohteena olevat *tosiasiallisesti* voisivat antaa hyväksyntänsä tai että heillä tulisi olla oikeus muuten osallistua normin säätämiseen. Se edellyttää ainoastaan hypoteettisen vaatimuksen toteutumista: jos kaikki vaikutuksen kohteena olevat voisivat ideaalisissa olosuhteissa hyväksyä normin, se on pätevä. Diskurssiperiaate ei edellytä kykyä poliittiseen toimijuuteen. Esimerkiksi tulevien sukupolvien jäsenet eivät voi osallistua nykyiseen päätöksentekoon. Heihin ei voi soveltaa vaikutusperiaatetta, mutta kylläkin diskurssiperiaatetta. Ludwig Beckman (2009, luku 7) käsittelee tulevien sukupolvien muodostamaa ongelmaa vaikutusperiaatteen soveltamisongelmana, mutta nähdäkseni tämä perustuu väärinkäsitykseen. Koska tuleviin sukupolviin kuuluvat eivät (vielä) ole olemassa, heillä ei voi (vielä) olla oikeuksia, ei siis myöskään oikeutta osallistua nyt tehtäviin päätöksiin. Tuleviin sukupolviin kuuluvien intressit voivat kyllä jossakin mielessä olla edustettuina nykyisissä päätös-

prosesseissa. Päätöksentekijät voidaan velvoittaa ottamaan tulevien sukupolvien intressit huomioon, tai tuleville sukupolville voidaan nimetä edustajia, joiden tehtävänä on edustaa heidän intressejään. Tällainen sijaisedustus ei kuitenkaan tarkoita, että tulevat sukupolvet osallistuisivat päätöksentekoon poliittisina toimijoina. Edustus liittyy poliittiseen toimijuuteen vain, jos edustetut voivat tosiasiallisesti valtuuttaa edustajansa edustamaan heitä. Voidaan tietenkin sanoa, että tulevien sukupolvien sijaisedustus tähtää olennaisesti samaan kuin vaikutusperiaate, nimittäin joidenkin ihmisryhmien intressien huomioon ottamiseen päätöksiä tehtäessä. Vaikutusperiaate on kuitenkin luontevinta nähdä selkeästi deontologisena periaatteena, joka kytkee yksilön asemaan (vaikutuksen kohteena oleminen) automaattisesti tietyn oikeuden (osallistumisoikeus). Vielä syntymättömien sijaisedustus ei liity oikeuksiin, se on vain eräs mahdollinen menettelytapa, jolla pyritään moraalisesti parempiin päätöksiin. On mahdollista, että myös joidenkin tällä hetkellä päätösten vaikutuspiirissä olevien intressit voitaisiin turvata paremmin sijaisedustusmenettelyllä kuin antamalla heille todellista päätösvaltaa. Jos vaikutusperiaate ymmärretään sääntöetiseksi periaatteeksi, tällainen sijaisedustus ei kuitenkaan ole hyväksyttävissä, koska vaikutusperiaate liittyy oikeuksiin, ei todennäköisiin lopputuloksiin.⁴

Toinen vaikutusperiaatetta muistuttava mutta siitä erillinen periaate on se, josta Sofia Näsström (2011) käyttää nimitystä *All-Subjected Principle* – suomeksi ehkä ”hallittujen osallistumisperiaate”. Hallittujen osallistumisperiaatteen⁵ mukaan

kaikilla niillä, jotka ovat hallituksen päätösten alaisia, tulisi olla oikeus osallistua päätösten tekemiseen (Miklosi 2012, 485; vrt. Beckman 2008; Goodin 2007, 49).

Historiallisesti hallittujen osallistumisperiaate on läheisessä yhteydessä äänioikeuden laajentamiseen ja modernin demokratian läpimurtoon. Kun Olympe de Gouges, Ranskan vallankumouksen aikainen feministi, julisti, että ”jos naisilla on oikeus nousta mestauslavalle, heillä tulee myös olla oikeus nousta [lakiasäättävän kokouksen] puhujalavalle” (Moksnes 1989, 90), hän itse asiassa vetosi hallittujen osallistumisperiaatteeseen. Yhdysvaltain itsenäisyystaistelun iskulause ”No taxation without representation” vetosi niin ikään hallittujen osallistumisperiaatteeseen. Näsström (2011, 121) esittää, että hallittujen osallistumisperiaate edellyttää modernia valtiota. Näin

pitkälle ei tarvitse mennä: periaatteen edellyttämä ”hallitus” voi olla mikä tahansa institutionaalinen auktoriteetti. Olennaista on, että hallittujen osallistumisperiaate, toisin kuin vaikutusperiaate, soveltuu vain maailmaan, jossa *jo on* instituutioita ja päätöksentekoyksiköjä rajoineen.

Toinen keskeinen ero vaikutusperiaatteen ja hallittujen osallistumisperiaatteen välillä on, että jälkimmäinen painottaa päätösten *oikeudellisia* pikemmin kuin kausaalisia seurauksia. Beckmanin (2008, 360) mukaan, koska ”pätös vaikuttaa yhtä lailla jokaiseen, joka on toimivallan piirissä (koska he ovat yhtä lailla sen poliittisen auktoriteetin hallitsemia, joka tekee päätöksen), on mahdollista tietää *ex ante* keihin päätös vaikuttaa”. Tämän väitteen totuus riippuu siitä, miten ”vaikutus” määritellään. Ne jotka ovat hallituksen tai poliittisen auktoriteetin toimivallan piirissä, ovat oikeudellisesti velvollisia tottelemaan päätöksiä, ja jos he eivät tottele niitä, heidät voidaan legitiimisti pakottaa tottelemaan. Ovatko he tällöin päätöksen ”vaikutuksen kohteita”? Toki, siinä käsitteellisessä mielessä, että tekemällä sitovia päätöksiä auktoriteetti välttämättä muuttaa sen toimivallan piirissä olevien normatiivista asemaa luomalla heille uusia velvollisuuksia ja oikeuksia. Tässä mielessä on tautologia sanoa, että toimivallan piirissä olevat ovat myös päätösten vaikutuspiirissä. *Empiirisesti* voi kuitenkin samalla olla niin, että jotkin päätökset ovat useimpien päätöksentekijöiden toimivallan piirissä olevien kannalta vailla merkittäviä vaikutuksia. Itse asiassa vaikutusperiaate ja hallittujen osallistumisperiaate voivat joissakin tilanteissa olla ristiriidassa keskenään. Monet lailliset määräykset koskevat vain niitä, jotka kuuluvat määrättyihin ryhmiin tai toimivat määrättyissä rooleissa – esimerkiksi työskentelevät jollakin alalla, omistavat tietynlaista omaisuutta, asuvat tietyllä alueella, kuluttavat tietynlaisia tuotteita jne. Muiden elämää nämä määräykset eivät samalla tavoin kosketa. Vaikutusperiaatteen mukaan päätösvalta tulisi ensisijaisesti rajata niihin, joiden elämään määräykset konkreettisesti vaikuttavat. Hallittujen osallistumisperiaatetta kuitenkin käytännössä sovelletaan siten, että kaikki täysivaltaiset kansalaiset voivat (yleensä epäsuorasti) osallistua päätöksentekoon. Tähän voidaan vastata seuraavasti: koska ihmiset siirtyvät roolista ja (tietyissä rajoissa) myös ryhmästä toiseen ja koska he ovat riippuvaisia toisistaan monin eri tavoin, myös sellaiset päätökset, jotka eivät annetulla hetkellä välittömästi kosketa joitakin ihmisiä, voivat *tulevaisuudessa* muuttua heidän elämänsä

kannalta merkitseviksi. Mutta täsmälleen samaa voidaan sanoa niistä normeista ja päätöksistä, jotka hyväksytään jonkin toisen poliittisen auktoriteetin toimivaltapiirissä, esimerkiksi toisessa valtiossa. Nekin *voivat* tulevaisuudessa muuttua yksittäisen Suomen kansalaisen kannalta kausaalisesti relevanteiksi, jos hän esimerkiksi muuttaa toiseen maahan. On toki luontevaa sanoa, että *jossakin mielessä* kaikki Suomen eduskunnan hyväksymät lait vaikuttavat kaikkien Suomen kansalaisten elämään – mutta tällöin sana ”vaikutus” käytetään normatiivisessa, ei kausaalisessa mielessä. Tähän palataan jatkossa.

Vaikutusperiaatteen täsmennetty versio

Seuraava vaikutusperiaatteen täsmennetty versio pyrkii tavoittamaan periaatetta kannattavien perustuntuiot:

Kaikilla täysivaltaisilla aikuisilla tulisi olla yhtäläiset oikeudet osallistua päätöksentekoon jos ja vain jos on todennäköistä, että tehdyillä päätöksillä on merkittävä vaikutus heidän intresseihinsä.

Tämä muotoilu kaipaava perusteluja. Täsmennyksellä ”täysivaltaiset aikuiset” on tarkoitus rajata tarkastelun ulkopuolelle ongelmat, jotka liittyvät lasten, eläinten, luonnon ja tulevien sukupolvien asemaan päätöksenteossa. ”Vaikutus intresseihin” on periaatteen soveltamisen kannalta keskeinen. (Toisinaan periaatteesta käytetäänkin nimeä ”The Principle of All Affected Interests”.) Milloin jokin päätös (tai ylimalkaan jokin asia) merkitsevästi vaikuttaa jonkun intresseihin? Hallittujen osallistumisperiaatetta tarkasteltaessa eroteltiin normatiivinen vaikutettuna oleminen kausaalisesta vaikutettuna olemisesta. Onko lähdeittävä siitä, että vaikutusperiaatteen kannalta relevantti ”vaikutuksen kohteena oleminen” voidaan määritellä puhtaasti kausaalisin käsittein? Tämäkin johtopäätös on ongelmallinen. Kuten tunnettua, kausaaliteetin käsitteeseen liittyy kaikenlaisia filosofisia ongelmia, eivätkä ne ainakaan helpotu siitä, että periaatteen kannalta relevantti kausaaliteetin käsite kattaa myös yhteiskunnallisen kausaaliteetin. Vaikutusperiaatteen tyypilliset esimerkkisovellukset liittyvät yleensä fysikaalisiin, kemiallisiin ja biologisiin vaikutuksiin, kuten saasteiden leviämiseen yli valtioiden rajojen tai ydinvoimaloiden aiheuttamiin lisääntyneisiin riskeihin (Goodin 2007, 49–50; Held 2006; Näsström 2011, 123). Nykyinen keskus-

telu periaatteen sovellutuksista kytkeytyy kuitenkin erottamattomasti globalisaatioon ja sen taloudellisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. Näissä tarkasteluissa fysikaaliset, kemialliset ja biologis-lääketieteelliset kausaaliteettikäsitteet ovat riittämättömiä. Ihmiset voivat olla alttiina hyvin monenlaisille vaikutuksille, ja vaikutusperiaate voi täyttää oletetun tehtävänsä vain, jos se muotoillaan siten, että voidaan ottaa huomioon myös vaikutukset, joista ei ole aiempaa historiallista kokemusta ja jotka seuraavat esimerkiksi uuden teknologian käyttöön ottamisesta tai uusista sosiaalisista käytännöistä.

Täsmennys, jonka mukaan periaatteen kannalta relevantit vaikutukset liittyvät ihmisten etuihin eli intresseihin, edellyttää jonkinlaista käsitystä intressien luonteesta. Intressit ovat jotakin muuta kuin pelkät halut tai preferenssit. Yksi mahdollinen määritelmä on, että toimijan intressissä ovat ne asiat, joiden haluaminen on toimijalle välineellisesti rationaalista, ottaen huomioon hänen pysyvämät tarpeensa, tavoitteensa ja tilanteensa.⁶ Toimijan intressien kannalta keskeinen kysymys on, mitkä toiminnan mahdollisuudet ovat hänellä avoimia (Beckman 2008, 355). Poliittinen päätös selvästi vaikuttaa toimijan intresseihin, jos se vaikuttaa siihen, mitä hän kykenee tai ei kykene tekemään, tai siihen, mitkä ovat hänelle koituvat eri toimintavaihtoehtojen ai-neelliset ja moraaliset kustannukset. Päätöksessä olennaista ei ole vain se, mitä tapahtumasarjoja se käynnistää vaan myös se, mitä se rajaa pois. Vaikutusketjun kummassakin päässä vaikutusperiaatteen kannalta relevantti ”vaikutus” usein liittyy siihen mitä *ei* tapahdu; siihen mistä ei päätetä, ja siihen, mitkä toimintavaihtoehdot vaikutuksen kohteilta tällöin suljetaan pois. Esimerkkinä voidaan käyttää päätöstä, joka jättää antamatta olennaisia resursseja jollekin toimijalle. Tämä päättämättä jättämisten ja tekemättä jättämisten välttämätön rooli mutkistaa vaikutusperiaatteen kannalta relevantin vaikutussuhteen määrittelemistä, koska tekemättä jättämisiä ja ei-tapahtumisia on hankala sijoittaa perinteisesti ymmärrettyjen kausaaliketjujen osiksi.⁷ Tämä havainto liittyy itse asiassa yleisempään huomioon: valtaa ei yleensä pysty käsitteellistämään pelkästään syy-seuraussuhteen avulla (Lagerspetz 1998, 104–106). Valta liittyy vastuun arvioimiseen, ja vastuu koskee myös mahdollisia, mutta toteutumatta jääviä syy-seuraussuhteita.

Goodinin argumentti

Yhteiskuntafilosofi ja demokratian teoreetikko Robert Goodin on huomauttanut, että ”vaikutuksen” ymmärtäminen pelkästään seurausten aktiiviseksi tuottamiseksi johtaa itse asiassa paradoksaaliseen tulokseen (Goodin 2007; vrt. Owen 2012). Ongelma syntyy siitä tosiseikasta, että monissa tapauksissa se, keille päätöksellä on seurauksia, riippuu itse päätöksen sisällöstä. Oletetaan, että yhdensisältöinen päätös muuttaisi merkittäväällä vain A:n asemaa (esimerkiksi jakaisi hänelle jotakin resursseja), kun taas toisensisältöinen päätös muuttaisi merkittäväällä tavalla vain B:n asemaa (jakaisi hänelle resursseja A:n sijasta). Jos vaikutusperiaatteen edellyttämä ”vaikutus” tulkitaan tosiasiallisesti toteutuviksi seurauksiksi, ensimmäisessä tapauksessa vain A olisi periaatteen nojalla oikeutettu osallistumaan päätöksen tekemiseen, kun taas toisessa tapauksessa vain B olisi tällä tavoin oikeutettu. Tuntuu kuitenkin luonteelta sanoa, että kyseinen päätös vaikuttaa sekä A:n että B:n intresseihin, olipa sen sisältö kumpi tahansa. Se seikka, että esityslistalla jostakin syystä esiintyy vain vaihtoehto, jossa resursseja jaetaan pelkästään A:lle (tai pelkästään B:lle), ei perustele sitä, että B (tai vaihtoehtoisesti A) eivät ole oikeutettuja osallistumaan päätökseen. Pikemminkin voisi argumentoida toisin päin: se, että resurssien jakamisesta (esimerkiksi) B:lle ei edes keskustella, nimenomaan osoittaa, että B:lle pitäisi antaa enemmän valtaa päätösprosessissa.

Ehkä periaate pitäisi muotoilla siten, että kaikilla, jotka *voivat* tavalla tai toisella olla päätöksen vaikutusten piirissä, tulisi olla oikeus osallistua sen tekemiseen? Tällä muotoilulla olisi dramaattisia seurauksia. Jokainen resurssi, esimerkiksi yksi euro tai neljännestanti työaika, joka käytetään yhteen tarkoitukseen, voitaisiin yhtä hyvin käyttää lukemattomiin muihin tarkoituksiin. Johtopäätös näyttäisi olevan, että kaikilla maailman ihmisillä on potentiaalinen intressi jokaiseen (yksityiseen tai julkiseen) resurssien jakoa koskevaan päätökseen, tehtiinpä se missä tahansa. Näin ollen vaikutusperiaatteesta seuraisi, että jokaisella maailman ihmisellä tulisi olla oikeus osallistua jokaisen päätöksen tekemiseen. Johtopäätös näyttää tyypilliseltä *reductio ad absurdum* -tulokselta. Robert Goodin on kuitenkin eri mieltä. Hän hyväksyy johtopäätöksen eksplisiittisesti:

Jos (kuten uskon olevan asian laita) vaikutusperiaate tarjoaa parhaan periaatteellisen perustan demoksen konstituomiselle, ja jos (kuten olen argumentoinut) paras periaatteen tulkinta on ekspansiivinen ”possibilistinen” muotoilu, se antaa hyviä perusteita ajatella, että (ainakin periaatteessa) meidän tulisi antaa likimain jokaiselle äänioikeus likimain joka asiassa likimain kaikkialla maailmassa (Goodin 2007, 64).

Goodin myöntää – vähemmän yllättävästi – että viimeisen lauseen ehdotus ei ole käytännössä toteutettavissa. Hän jatkaa:

Jos, kuten monet varmaan väittävät, tämä on toivottoman epäkäytännöllinen ehdotus, meidän olisi ryhdyttävä miettimään millaiset järjestelyt voisivat käytännössä parhaiten lähestyä [approximate] tätä ideaalia.

Periaatteessakin saavuttamattoman ideaalin lähestymiseen liittyy kuitenkin monia ongelmia. Yksi ongelma on se, että eri vaihtoehtojen ja ideaalin välisen etäisyyden vertailu edellyttää jonkinlaista läheisyyden tai paremmuuden mittaa. Koska ihanne oletetaan saavuttamattomaksi, jokainen käytännön ratkaisu on joka tapauksessa jonkin matkan päässä siitä. Ilman määriteltyä mittaa olisi mahdoton argumentoida, miksi jokin järjestely, instituutio tai päätös olisi lähempänä ihannetta kuin jokin toinen. Jos ideaali on kompleksinen ja sisältää monia vaatimuksia, läheisyysmitan on jotenkin painotettava näitä ideaalin eri puolia. Muuten on mahdollista päätyä äänestysparadoksin⁸ versioon, jossa järjestely C on joissakin suhteissa lähempänä ideaalia kuin D, D joissakin suhteissa lähempänä ideaalia kuin E, mutta E taas joissakin suhteissa lähempänä kuin C. Tällaisten kehien pois sulkeminen edellyttää, että läheisyysmitta perustuu johonkin vahvempaan informaatioon kuin pelkästään parivertailujen mukaiseen järjestykseen. On myös tärkeää huomata, että saavuttamattoman ideaalin paras approksimaatio (eli ideaalia lähin saavutettavissa oleva käytännön järjestely) voi joissakin suhteissa olla hyvin erilainen kuin tuo ideaali (Räikkä 2014). Jos ihanneautomme on tuliterä Lamborghini, mutta rahat riittävät vain hyväkuntoiseen Toyotaan, on parempi valita se kuin esimerkiksi Lamborghinin kori, josta puuttuu moottori, vaikka jälkimmäinen olisi *eräässä suhteessa* ideaalia lähimpänä.

Gustaf Arrhenius (2012) vertaa vaikutusperiaatetta utiliteetin maksimointiperiaatteeseen ja argumentoi, että vaikka vaikutusperiaatetta ei voikaan käyttää

päätöksentekomenettelynä, jota sovelletaan konkreettisiin päätöksiin, se voi, kuten utiliteetin maksimointiperiaate, toimia regulatiivisena ihanteena, jolla arvioidaan ja perustellaan välitason päätösperiaatteita ja institutionaalisia ratkaisuja. Tavanomaisen utilitaristisen ajattelun mukaan utiliteetin maksimoinnin periaate on ainoa viimekätinen arviointiperiaate. Kaikki muut päätösperiaatteet ovat tällöin välitason periaatteita, joiden käyttö tulee voida perustella utiliteetin maksimoinnin periaatteesta käsin. Utilitarismin puolustajien eräs keskeinen argumentti onkin, että utilitarismi voidaan rakentaa yhden viimekätisen periaatteen varaan, joten periaatteiden välisiltä konflikteilta vältytään.⁹ Utilitarismissa oletetaan myös, että eri vaihtoehtojen paremmuudelle on ainakin periaatteessa olemassa numeerinen (tarkemmin sanoen kardinaalinen) mitta, joten vaihtoehtojen tuottamia hyötyjä ja haittoja voidaan summata ja vertailla. Nämä oletukset takaavat, että utiliteetin maksimoinnin periaate pystyy, ainakin teoriassa, ratkaisemaan kaikki keskenään kilpailevien välitason periaatteiden väliset mahdolliset konfliktit. Jos esimerkiksi välitason periaatteet, kuten enemmistöperiaate (jonka noudattaminen vastaa myös enemmistön vähemmän keskeisiä intressejä) ja vähemmistön oikeudet (jotka suojelevat vähemmistön keskeisiä intressejä), ovat ristiriidassa, utiliteetin maksimointiperiaate tarjoaa ainakin teoriassa ratkaisumenettelyn näiden välitason periaatteiden välillä. Intressejä on tällöin punnittava toisiaan vastaan ja arvioitava, ovatko enemmistön saamat hyödyt niin suuria, että ne kumoavat vähemmistön kärsimät haitat. Demokratian ideaalin moniulotteisuus tekee kuitenkin analogian ongelmalliseksi. Vaikutusperiaate eroaa utiliteetin maksimointiperiaatteesta sikäli, että koska se liittyy vain tietynlaisiin kysymyksiin, se on osa kompleksisempaa demokratian ideaalia. Se on *itsessään* välitason periaate (vaikka se ei vielä olisikaan konkreettisesti sovellettavissa) ja näin samalla tasolla muiden, potentiaalisesti kilpailevien välitason periaatteiden, esimerkiksi oikeuksien, kanssa. Tällöin se, että vaikutusperiaate suosittaa jotakin institutionaalista ratkaisua, ei itsessään ole riittävä argumentti tuon ratkaisun puolesta. Utilitaristille se, että jokin ratkaisu maksimoi utiliteetit, on aina riittävä peruste.¹⁰

Toisaalta, ei ole selvää, että vaikutusperiaatteelle voitaisiin edes periaatteessa muotoilla yhteenlasketujen utiliteettien kaltainen läheisyysmitta, jonka avulla voitaisiin arvioida, miten hyvin eri institutionaaliset järjestelyt approksimoivat sitä. Ensimmäise-

nä mieleen tuleva läheisyysmitta perustuisi pelkästään siihen, kuinka moni vaikutuksen kohteina olevista on erilaisten järjestelyjen vallitessa mukana päätöksenteossa. Oletetaan että F on kaikkien niiden joukko, joihin jokin päätös vaikuttaa. Jos Goodinin edellä tarkasteltu argumentti hyväksytään, F koostuu koko ihmiskunnasta. G on F:n osajoukko, esimerkiksi kaikki jonkin valtion asukkaat, ja H puolestaan G:n osajoukko, esimerkiksi jonkin kunnan asukkaat. Jos F ei Goodininikin hyväksymistä syistä voi olla se ryhmä, jolla on käytännössä oikeus osallistua päätöksentekoon, voimmeko päätellä, että vaikutusperiaatteen nojalla päätös pitäisi tehdä ryhmässä G pikemminkin kuin ryhmässä H? Onko G automaattisesti lähempänä F:ää kuin H, koska G on laajempi kuin H, ja siis sisältää *useampia* päätösten vaikutuksen kohteena olevia kuin H? Mitä kattavampi päätöksentekijöiden joukko on, sitä todennäköisempää on, että ne, jotka ovat päätösten vaikutuksen piirissä, sisältyvät joukkoon. Goodinin kannasta näyttäisi seuraavan, että vaikutusperiaate tarjoaisi automaattisen argumentin päätöksenteon keskittämisen puolesta kaikenlaisia autonomiavaatimuksia vastaan. Valtakunnallinen päätöksentekotasoa kattaa aina enemmän kansalaisia kuin paikallinen.

Esimerkki nostaa esille yhden vaikutusperiaatteen aspektin. Periaate sanoo, että kaikkien, joihin päätös vaikuttaa, tulisi voida osallistua. Sen käänköpuoli on, että niiden, joiden intresseihin päätös ei vaikuta, ei tulisi saada osallistua. Tämä ei ole itsestään selvää. Asia selvenee, kun katsotaan vaikutusperiaatteen takana olevia perusteluja. Sofia Näsström (2011, 23) esittää, että periaate

saa normatiivisen voimansa modernista itsehallinnon käsitteestä. ... Keskeinen ajatus on, että voimien, jotka ovat ihmisten oman kontrollin ulottumattomissa, ei pitäisi hallita heitä.

Tätä ajatusta vasten on helpompi nähdä, että vaikutusten ulkopuolelle jäävien pois sulkeminen on periaatteen johdonmukainen seuraus, siinä missä vaikutusten kohteiden mukaan ottaminenkin.¹¹ Oletetaan esimerkiksi, että suppeammassa ryhmässä H on tuhat ihmistä, jotka kaikki ovat päätöksen vaikutuksen kohteena. Heille tulee siis myöntää oikeus osallistua sen tekemiseen. Samaan aikaan ryhmä G:n miljoonalle jäsenelle, joiden intresseihin päätös ei merkittäväällä tavalla vaikuta, myönnetään niin ikään oikeus osallistua. On helppo nähdä, että mikäli vaikutusperiaate kytketään Näsströmin tapaan itsehallin-

toon, kuvattu järjestely ei ole sopusoinnussa sen kanssa. Vaikka ryhmä H:n jäsenet saavat osallistua päätöksen tekemiseen, he eivät todellisuudessa ole oman kohtalonsa herroja. Päätöksenteossa he ovat ryhmä G:n armoilla. Edellä esitetyn vaikutusperiaatteen muotoilun ilmaus ”jos ja vain jos” on siis perusteltu.

Goodin itse väittää, että liian sallivat vaikutusperiaatteen sovellutukset eivät muodosta ongelmaa. Hänen argumenttinsa on seuraava. Oletetaan, että ihmisten äänestyspäätöksiin vaikuttavat vain heidän (merkittävät) intressinsä. Tällöin esimerkkitapauksessa ryhmä G:n jäsenet joko äänestävät sattumanvaraisesti tai jättävät äänestämättä. Jos esimerkiksi jotakin päätöstä tehtäessä on vain kaksi päätösvaihtoehtoa, ryhmä G:n jäsenistä noin puolet äänestää (sikäli kuin äänestää) yhtä vaihtoehtoa ja toinen puoli toista vaihtoehtoa. Nämä äännet mitätöivät toisensa, ja ne joilla todella on asiassa jotakin pelissä, ryhmä H:n jäsenet, ratkaisevat lopputuloksen. Goodinin mukaan ”poliittisen lopputuloksen kannalta ei siis ole väliä, jos annamme ääni-oikeudet ihmisille, joiden intresseihin päätöksellä ei ole vaikutusta. Ainoa seikka, josta meidän on kannettava huolta, on se, että sisällytämme mukaan ne, joiden intresseihin sillä on vaikutusta” (Goodin 2007, 58–59). Jos Goodin olisi oikeassa, demokraattisissa valtioissa kaikki separatistiset tai autonomiaan tai desentralisointiin tähtäävät vaatimukset olisivat vailla perusteita. Tämä tietysti tekisi läheisyysmitan muotoilun helpoksi. Pääsääntöisesti olisi aina parempi tehdä päätös suuremmassa kuin pienemmässä ryhmässä, jos suurempi ryhmä sisältäisi kaikki tai lähes kaikki pienempään ryhmään kuuluvat. Jos Goodin olisi oikeassa, tällä politiikalla ei (vaikutusperiaatteen näkökulmasta) olisi mitään kustannuksia. Valitettavasti Goodinin ajatus on epärealistinen. Ihmiset usein äänestävät ja osallistuvat politiikkaan muulla tavoin, eivät ajaakseen omia rationaalisia intressejään, vaan toteuttaakseen ideologioitaan, moraalisia näkemyksiään ja syvään juurtuneita ennakkoluulojaan tai harhakäsityksiään.

Näillä perusteilla Beckman (2014) esittää, että *oikeus sulkea pois* on itsehallinnon toteutumisen kannalta yhtä olennainen kuin oikeus tulla otetuksi mukaan. Tällä johtopäätöksellä on merkittäviä seurauksia. Ei esimerkiksi ole mitenkään itsestään selvää, että kaikki ne, jotka moderneissa demokratioissa saavat osallistua päätösten tekemiseen, joko suoraan tai edustajiansa välityksellä, ovat aina relevantissa mielessä päätösten vaikutuksen kohteina. Modernit demokratiat pyrkivät kyllä systemaattisesti ottamaan huomioon ainakin vaikutusperiaatteen yhden aspek-

tin. Monet päätökset on delegoitu paikalliselle tasolle, koska niillä oletetaan olevan vaikutusta lähinnä paikallisiin intresseihin. Ei kuitenkaan ole ilmeistä, että spatiaalinen aspekti olisi ainut merkitsevä. Yleisesti ”demokraattiseen eksklusioon” ja sen oikeuttamiseen voi liittyä yhtä tärkeitä normatiivisia kysymyksiä kuin demokraattiseen inklusioon, vaikka yleensä huolta kannetaan enemmän jälkimmäisestä, tai ainakin jälkimmäisellä on tärkeämpi asema demokraattisessa keskustelussa.

Jos vaikutusperiaatetta sovellettaessa on mahdollista erehtyä kumpaankin suuntaan ja ulottaa osallistumisoikeudet joko liian laajoihin tai liian suppeisiin ryhmiin, periaatteella on siis ainakin kaksi oluttuvuutta, joita täytyy painottaa suhteessa toisiinsa. Jollakin taholla täytyy olla valta tehdä konkreettisia sovellutusratkaisuja. Esimerkiksi David Held kommentoi asiaa (alaviitteessä, ikään kuin ohimennen) seuraavasti:

Periaate, jonka mukaan julkisista asioista päätöksiä tulisi tehdä niiden, joihin ne merkittävästi vaikuttavat (tai heidän edustajiensa), ei tietenkään aina johda siihen, että päätöksentekotasojen rajat olisivat selkeästi vedettävissä. ... Tästä syystä on luotava ”asiakysymyksiin liittyvien rajojen” [issue-boundary] foorumeita tai oikeusistuimia, joiden tehtävä on kuulla tapauksia, jotka liittyvät siihen, missä ja miten merkittävät intressit julkisessa kysymyksessä olisi selvitettävä ja ratkaistava. (Held 1995, 237.)

Jos nämä päätöksentekotasojen rajoja määrittävät elimet olisivat demokraattisesti valittuja, olisi jotenkin päätettävä kenellä olisi oikeus osallistua niiden valintaan. Alussa mainittu demokraattisen itsekonstituution paradoksi näyttää palaavan sisään takaovesta. Tämän välttämiseksi vaikutusperiaatteen soveltamisesta vastaavat ”foorumit tai oikeusistimet” olisi nimitettävä jollakin muulla tavoin. Päätöksessään kenellä on valta osallistua eri päätösten tekemiseen, nämä elimet usein myös ratkaisisivat lopputuloksen. Michael Saward (2000, 42–43) toteaaakin kritiikissään, että Heldin ratkaisu väistämättä siirtää valtaa ”ei-demokraattisesti asetetuille viranomaisille, joilta edellytetään yli-inhimillistä tietoa ja viisautta”.

Yhtäläiset oikeudet?

Vaikutusperiaatteen puolestapuhujat pitävät yleensä itsestään selvänä, että niillä, jotka ovat vaikutuksen

kohteina, tulisi olla *yhtäläiset* oikeudet osallistua päätöksentekoon. Tämä usein julkilausumaton oletamus kytkee vaikutusperiaatteen demokratiaan. Demokratian yhtenä määrittelevänä piirteenä on antiikin Ateenasta alkaen pidetty kansalaisten yhtäläisiä vaikutusmahdollisuuksia. Ei ole kuitenkaan mitään ilmiselvää syytä, miksi vaikutuksen kohteena oleminen automaattisesti loisi yhtäläisiä osallistumisoikeuksia. Vaikka yllä esitetyn periaatteen versiota noudattaen otettaisiin huomioon vain ”merkittävät intressit”, ei ole mitenkään ilmeistä, että kaikkia merkittäviäkään intressejä tulisi käsitellä keskenään *yhtä merkittävänä*. Päätösten vaikutukset intresseihin vaihtelevat kontekstista toiseen: huomattavakin taloudellinen menetys voi jossakin kontekstissa olla vähäpätöinen, jos joillakin toisilla vaikutuksen kohteilla on kysymys hengestä ja terveydestä. David Miller on todennut, että

sikäli kuin vaikutusperiaatteen tarkoituksena on heijastaa ajatusta, jonka mukaan ihmisillä pitäisi olla yhtäläiset mahdollisuudet edistää ja suojella intressejään politiikan keinoin, näyttää siltä, että sitä sovellettaessa on yritettävä varmistaa, että kunkin henkilön kyvyn vaikuttaa päätöksen tulisi olla suhteessa siihen, miten merkittävästi lopputulos tulee häneen vaikuttamaan (Miller 2009, 216; vrt. Erman 2014, 537; Schaffer 2012, 326).

Historiallisesti ajatus vaikutusmahdollisuuksien suhteuttamisesta intressien painavuuteen ei ole mitenkään erikoinen. Toisin kuin usein ajatellaan, poliittisella osallistumisella ja kollektiivisella harkinnalla oli merkittävä rooli jo ennen modernin demokratian läpimurtoa. Ennen demokratian aikakautta ei kuitenkaan ajateltu, että osallistumisoikeuksien pitäisi olla yhtäläisiä. Selvimmin tämä näkyi paikallisessa päätöksenteossa. Ruotsin valtakunnassa (ja myöhemmin myös Suomen suuriruhtinaskunnassa) sovellettiin maksettujen kunnallisverojen tai manttaaliluvun mukaan porrastettua äänioikeutta aina 1900-luvun alkupuolelle saakka. Belgiassa, Saksissa ja vuodesta 1819 myös Englannin paikallisvaaleissa äänioikeuteilla oli yksi tai useampia ääniä, varallisuudesta ja/tai koulutuksesta riippuen. Preussissa jokaisella oli 1800-luvulla kylläkin vain yksi ääni, mutta äänestäjät oli jaettu vaalipiireihin maksettujen verojen mukaan, ja enemmän veroja maksavien ääni painoi enemmän. Tanskan paikallisvaaleissa eniten veroja maksava viidennes valitsi enemmistön kunnanvaltuustojen jäsenistä, kun taas Ranskassa vuodesta 1831 alkaen kolme

neljäsosaa valtuutetuista oli suurimpien veronmaksajien valitsemia. (Mellquist 1974, 30–33.) Nämä epätasa-arvoiset osallistumismenettelyt olivat tietysti luokkavallan välineitä. Silti on kiinnostavaa katsoa myös niiden takana olevia perusteluja. Virallisten perustelujen mukaan päätökset vaikuttivat enemmän niiden intresseihin, jotka maksoivat enemmän veroja tai joilla oli enemmän omaisuutta, joten heillä tuli olla myös suurempi sanavalta päätöksiä tehtäessä.¹² Vaikka nykyään ehkä valitsisimme jonkin muun kriteerin kuin omaisuuden tai maksetut verot, käytäntöjen takana oleva ajatus on johdonmukainen ja ainakin ensinäkemältä sopusoinnussa vaikutusperiaatteen kanssa: jos osallistumisoikeus perustellaan ensisijaisesti intresseillä, on luontevaa ajatella, että niillä, joiden intressit ovat painavimmat, tulisi olla myös enemmän valtaa suhteessa lopputuloksiin.

Demokratian nousu ja siihen kytkeytyvä moderni ajatus kansalaisuudesta pyyhkäisi mennessään edellä kuvatut epätasa-arvoiset äänestyskäytännöt. Kuten Josep M. Colomer (2001) toteaa, 1900-luvulta ei juuri ole esimerkkejä siitä, että äänioikeutta olisi merkittävästi supistettu muuten kuin vallankaappauksissa tai vallankumouksissa. Äänioikeuden riistäminen laajoilta ryhmiltä on aina edellyttänyt väkivaltaista katkosta perustuslaillisessa järjestyksessä. Tämä koskee jopa äänioikeuden vähiten poliittista aspektia, äänioikeusikäräjä. Sitä ei juuri koskaan ole nostettu demokraattisella päätöksellä. Äänioikeudesta on modernissa valtiossa tullut perustava kansalaisoikeus, joka on suljettu kaiken poliittisen kaupankäynnin ja yhteiskunnallisen insinööritoiminnan ulkopuolelle.

Silti monet teoreetikot ovat esittäneet, että järjestelmä, joka perustuu yhtäläiselle äänioikeudelle ja enemmistöperiaatteelle on epäoikeudenmukainen, koska se kohtelee erilaisia intressejä samalla tavoin. G. D. H. Cole, radikaali kiltasosialisti, kirjoitti vuonna 1920:

se, että tulee lasketuksi kerran, merkitsee, ettei tule erityisesti otetuksi huomioon missään asiassa: se, mitä ihmiset haluavat on, että heidät otettaisiin huomioon niissä asioissa joista he ovat kiinnostuneita. Sen sijaan että sanomme ”Mies ja ääni” meidän tulisi sanoa: ”Jokaisella yhtä monta ääntä kuin on intressejä, mutta ääniä vain suhteessa intresseihin”. (Cole 1920/1989, 89–90.)

Myöhemmin, esimerkiksi Peter Jones (1983) ja Harry Brighouse ja Marc Fleurbaey (2010) ovat esittäneet päätöksentekojärjestelmiä, jotka olisivat sen-

sitiivisiä äänestäjien erilaisille intresseille. Nämä ehdotukset, aivan kuten Colen ”funktionaalinen” demokrationkin, edellyttävät, että (1) päätettävät asiat, (2) vaikutuksen kohteena olevat intressit ja (3) vaikutuksen luonne tiedetään etukäteen, ja lisäksi valitsee jonkinlainen konsensus siitä, (4) mikä on oikeudenmukainen tapa punnita vastakkaisia intressejä. Kaikki nämä seikat vaikuttavat siihen, miten ja keiden myötävaikutuksella päätökset tehdään, ja mikä paino kullakin osallistujalla tulee missäkin asiassa olemaan. Tällöin Heldin ehdotukseen yllä kohdistettu kritiikki tuntuu yhä relevantimmalta. Jos asioista (1)–(4) syntyy kiistaa, kuka tekee *niitä* koskevat ratkaisut? Colen, Jonesin ja Brighousen ja Fleurbaeyn ehdotukset itse asiassa edellyttävät, että politiikan tärkeimmät kiistakysymykset on jo ratkaistu, sillä politiikassa usein kiistellään juuri kysymyksistä (1)–(4). Kuten Jeremy Waldron (1999, 117) huomauttaa, ”mekaaninen” enemmistöperiaate, joka edellyttää äänestäjien tasa-arvoa, on laajalti hyväksytty tapa ratkaista kiistoja siksi, että jokainen monimutkaisempi ja vähemmän mekaaninen periaate edellyttää vastausta juuri niihin kysymyksiin joista kiistellään.

Johtopäätökseksi tulee, että vaikutusperiaate ei yksinään edellytä, että osallistumisoikeudet olisivat yhtäläisiä. Intressien huomioon ottamisen vaatimus antaa itse asiassa tukea sille ajatukselle, että niiden tulisi olla erilaisia. Demokratia kuitenkin *käsitteellisesti* edellyttää yhtäläisiä osallistumisoikeuksia. Yhteys demokratian ja vaikutusperiaatteen välillä on siis löyhempi kuin usein ajatellaan. Tämä yhteys voidaan rakentaa vain nojautumalla muihin normatiivisiin premisseihin vaikutusperiaatteen ohella.

Vaikutusperiaatteen rajat

Kuten alussa todettiin, vaikutusperiaatteen oletettu keskeinen rooli liittyy poliittisten päätöksentekoyksikköjen rajojen vetämiseen ja osallistumisoikeuksien myöntämiseen. Argumentti on seuraava. Jos olemassa olevat valtioiden rajat otetaan annettuina, jätetään samalla huomiotta tärkeitä moraalisia ja poliittisia kysymyksiä. Toisaalta kysymystä päätöksentekoyksikköjen rajoista ei voida ratkaista demokraattisesti, koska se johtaisi alussa mainittuun kehään. Johtopäätös on, että tarvitaan olemassa olevista instituutioista riippumaton kiintopiste, josta käsin esimerkiksi päätöksentekoyksikköjen rajoja voitaisiin arvioida. Vaikutusperiaatteen oletetaan tarjoavan

tämän kiintopisteen. Päätöksentekoyksikköjen välisiä rajoja vedettäessä ja osallistumisoikeuksia myönnettäessä on siis vastattava hypoteettiseen kysymyseen: *jos* tehtäisiin tietynlainen päätös, keiden intresseihin se vaikuttaisi, ja miten instituutiot voisivat parhaiten ottaa tämän huomioon?

On selvää, että ainakin joidenkin päätösten kohdalla tämä hypoteettinen kysymys on täysin mielekäs. Saastuttavan teollisuuslaitoksen sijoittaminen on paradigmaattinen esimerkki. Jos teollisuuslaitoksesta koituu todellista haittaa tai todellisia riskejä, ei se seikka, että saasteista kärsivät asuvat etupäässä kunnanrajan tai valtakunnanrajan toisella puolella, ole moraalisesti relevantti. Samalla on selvää, että monien päätösten kohdalla hypoteettinen kysymys *ei* tarjoa kiintopistettä, josta käsin rajat voitaisiin vetää. Näin siksi, että poliittiset instituutiot, mukaan lukien ja erityisesti valtiolliset instituutiot rajoineen, *itse muokkaavat ihmisten intressejä suoraan tai epäsuorasti*. Valtioiden välistä kauppaa koskevat säädökset ja sopimukset ovat hyvä esimerkki tästä. Vakuuttavuudestaan huolimatta esimerkki saastuttavasta teollisuuslaitoksesta esittää vain yhden sinänsä tärkeän erikoistapauksen. Monissa muissa tapauksissa on mahdoton sanoa, mitä intressejä ihmisillä *saattaisi* olla riippumatta kaikista institutionaalisista järjestelyistä, rajat mukaan lukien. Jos rajoista ja toimivallasta päätettäessä lähtökohdaksi otetaan ne intressit, jotka ihmisillä nykyisten institutionaalisten järjestelyjen vallitessa sattuu olemaan, päädytään samantyyppiseen kehään kuin yrityksessä päättää rajoista ja toimivallasta demokraattisessa äänestyksessä. Rajoja, toimivaltuuksia ja äänioikeuksien jakoa koskevat ratkaisut osaltaan vaikuttavat ihmisten intresseihin. Kun otetaan huomioon edellä tarkasteltu demokraattisen poissulkemisen ongelma, asia tulee vielä ilmeisemmäksi. Esimerkiksi jonkin kansallisen vähemmistöryhmän itsehallinnosta ei ole mielekästä puhua, ellei ryhmällä ole mitään kontrollia siihen, ketkä saavat osallistua itsehallintovallan käyttöön. Mutta tällöin on jo oltava jonkinlainen ymmärrys siitä, ketkä kuuluvat ryhmään.¹³

Aikaisemmin jo todettiin, että ei ole mitenkään itsestään selvää, että esimerkiksi Suomen eduskunnassa tehdyt päätökset vaikuttaisivat kaikkiin Suomen kansalaisiin sanan kausaalisessa mielessä – saatikka että tuo vaikutus olisi yhtäläinen. Hallittujen osallistumisperiaatteen tarkastelussa todettiin toisaalta, että eräässä mielessä esimerkiksi kaikki eduskunnan päätökset kyllä vaikuttavat kaikkiin kansalaisiin. Vaikka

esimerkiksi vähemmistöjen kohteluun liittyvät päätökset eivät liity minun intresseihini suoraan, jos en itse kulu noihin vähemmistöihin, ne koskettavat intressiäni *kansalaisena*, määrätyn demokraattisen yhteisön jäsenenä. Tällaisen ”vaikutuksen” kohteena oleminen ei ole kausaalinen vaan normatiivinen seikka.¹⁴ Jos samansisältöisiä päätöksiä tehdään jossakin muussa maassa, asia voi ilahduttaa, kiinnostaa, suuttuttaa tai huolestuttaa minua, mutta se ei kosketa minua samalla tavoin kuin Suomen eduskunnan päätökset. Eduskunnan päätökset vaikuttavat yhtäläisesti meihin kaikkiin, koska niiden kohteena on *res publica*, julkiset asiat, ja ne tehdään meidän kaikkien nimissä. Kansalaisuuden ajatus perustelee luontevasti sen, että tiettyjen ratkaisujen suhteen kaikilla päätösten kohteilla, nimittäin kaikilla Suomen valtion kansalaisilla ja vain heillä, tulee olla yhtäläiset vaikutusmahdollisuudet, vaikka päätösten kausaaliset vaikutukset vaihtelisivatkin. Esimerkiksi Yhdysvaltain hallituksen tekemillä päätöksillä voi olla merkittävämpi kausaalinen vaikutus elämäni kuin Suomen eduskunnan päätöksillä. Jos edellä esitetty vaikutusperiaatteen kritiikki hyväksytään, tästä huomiosta ei seuraa, että minulla tulisi olla oikeus osallistua niiden tekemiseen. Siitä voi seurata, että Yhdysvaltojen hallituksella on jonkinasteinen moraalinen velvollisuus ottaa huomioon myös muiden maiden kansalaisten edut – minun etuni mukaan lukien.

Kiinnostavaa kyllä, vaikutusperiaatteesta ei yleensä johdeta yleisiä ja yhtäläisiä osallistumisoikeuksia muissa kuin varsinaisissa poliittisissa konteksteissa. Yksityiset yritykset, tiedotusvälineet, oppilaitokset, byrokraatit, armeijat, sairaalat, kansainväliset järjestöt jne. tekevät jatkuvasti päätöksiä, joilla on huomattava vaikutus niiden ihmisten intresseihin, jotka elävät niiden vaikutuspiirissä tai työskentelevät niissä. Usein vaikutuksen kohteena oleville ihmisille on taattu erilaisia institutionalisoituja tapoja esittää mielipiteensä tai saada äänensä kuuluville. Näitä käytäntöjä on mahdollista perustella vaikutusperiaatteella tai jollakin sitä läheisesti muistuttavalla periaatteella. On luontevaa ajatella, että vaikutuksen kohteena oleminen yleisesti antaa ihmisille oikeuden tulla jollakin tavoin huomioon otetuiksi päätöksiä tehtäessä ja sen myötä myös *oikeuden tulla kuulluksi*. Ihmisillä voi olla oikeus tulla informoiduiksi ja konsultoiduiksi, heillä voi olla oikeus puolustaa itseään, julkaista vastine, esittää kritiikkiä, tehdä valitus tai esittää vetoamus, joissakin tapauksissa myös oikeus vaatia päätöksen uutta käsittelyä tai sen erillistä arviointia.

Oikeus tulla kuulluksi voi saada erilaisia institutionaalisia muotoja kontekstista riippuen. Kuitenkin vain määrättyissä konteksteissa se voi toimia (yhtenä mahdollisena) perusteena sille, että vaikutuksen kohteille on myönnettävä *tasa-arvoiset osallistumisoikeudet* päätöksen tekemiseen. On tietenkin mahdollista argumentoida, että oikeudet tulla kuulluksi – esimerkiksi oikeus tehdä valitus tai jättää kanne, oikeus osallistua konsultaatioihin tai saada oma edustajansa mukaan neuvotteluihin – ovat myös demokraattisia osallistumisoikeuksia. Ne täydentävät varsinaisia poliittisia oikeuksia, ja joissakin tilanteissa ne voivat olla tärkeämpiä. Näin ajatellen oikeudet tulla kuulluksi sijoittuvat Locken luovuttamattomien yksilön oikeuksien ja Rousseauin demokraattisten oikeuksien väliin. Yksilö, jolla on oikeus tulla kuulluksi, ei ole käsitellyn asian suhteen sen enempää J.S. Millin ”pieni suvereeni” eli riippumaton yksilö kuin osa Rousseauin suurta suvereenia. Tämän tyyppisten oikeuksien merkitystä demokratialle korostaa esimerkiksi Pierre Rosanvallon (2008). Näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että vaikka oikeudet tulla kuulluksi ovat tärkeitä, ne eivät ole koko yhteiskunnan demokraattisuuden kannalta riittäviä, sen enempää kuin välttämättömiäkään, ehtoja. Myös epädemokraattiset yhteiskunnat voivat taata kansalaisilleen erilaisia tapoja tulla kuulluksi omiin intresseihinsä liittyvissä asioissa. Toisaalta yhteiskuntaa ei – realistisia standardeja soveltaen – voi julistaa epädemokraattiseksi vaikka oikeus tulla kuulluksi ei monissa asioissa toteudukaan. Sen sijaan varsinaisten poliittisten oikeuksien (yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, ehdolle asettumisoikeus, sananvapaus, kokoontumisvapaus ja järjestäytymisen vapaus) tasa-arvoinen toteutuminen on yhteiskunnan demokraattisuuden kannalta ratkaisevaa.

Tasa-arvoiset poliittiset oikeudet liittyvät modernin valtion ja siihen käsitteellisesti liittyvän modernin kansalaisuuden erityiseen luonteeseen. Voidaan tietysti argumentoida, että työntekijöillä pitäisi olla nykyistä enemmän vaikutusmahdollisuuksia yrityksissä, opiskelijoilla enemmän vaikutusmahdollisuuksia korkeakouluissa, asiakkailta enemmän vaikutusmahdollisuuksia sairaaloissa jne. Viime kädessä nämä organisaatiot ovat kuitenkin vastuussa muillekin kuin vain niille, jotka niiden piirissä kulloinkin sattuvat olemaan: ne suorittavat tehtäviä jotka liittyvät koko yhteisön toimintaan.¹⁵ Niiden sisäiset ratkaisut ovat lopulta alistaisia näille velvollisuuksille. Valtion kansalaisuus on erilaisten jäsenyyksien ja vaikutuspiirien joukossa erityisasemassa, koska kansalaiseksi

tunnustamiseen sisältyy perustavan tasa-arvon tunnustaminen.

Lopuksi

Tämän esityksen johtopäätös on, että vaikutusperiaate ei voi toimia siinä roolissa, jossa sen usein ajatellaan toimivan. Se ei voi toimia lähtökohtana, josta käsin voitaisiin kaikista olemassa olevista instituutioista riippumatta arvioida demokraattisten päätöksentekoyksikköjen ja niiden toimivallan rajoja ja mahdollisesti muuttaa niitä.

Mahdollinen tapa kiistää tämä johtopäätös voisi olla seuraava: Edeltävässä esityksessä on kautta linjan tarkasteltu vaikutusperiaatetta ikään kuin se olisi ainoa tai ylin periaate. ”Reilumpi” lähtökohta olisi olettaa, että vaikutusperiaate voi enintään olla yksi normatiivinen periaate monien joukossa. Sitä sovellettaessa olisi otettava huomioon myös muita seikkoja.¹⁶ Vastaukseni on, että tässä tarkastelussa kohteeksi on valikoitu nimenomaan sellaisia näkemyksiä, joiden mukaan vaikutusperiaatteella johdonmukaisesti sovellettu on dramaattisia seurauksia. Tällöin sen on oltava, ellei ainoa tai ylin, niin ainakin hyvin vahva periaate. Samalla olen täysin valmis myöntämään, että vaikutusperiaatteesta tuskin voidaan kokonaan luopua. Demokraattisten päätöksentekoyksikköjen rajoista, toimivallasta ja osallistumisoikeudesta joudutaan jatkuvasti tekemään päätöksiä. Nämä päätökset edellyttävät normatiivista keskustelua. Vaikutusperiaate (tai jokin sitä läheisesti muistuttava periaate) tulee epäilemättä säilyttämään roolinsa näissä keskusteluissa. Kun argumentoidaan osallistujien piirin laajentamisen puolesta, tullaan jatkuvasti vetoamaan siihen, että päätökset vaikuttavat myös nykyisten osallistujien piirin ulkopuolelle. Vastaavasti kun puolustetaan yksikköjen laajempaa itsehallintoa, tullaan edelleen vetoamaan siihen, että koska päätökset varsinaisesti koskettavat jotakin suppeampaa osajoukkoa, tälle osajoukolle tulisi antaa päätösvalta. Tämän tyyppiset argumentit ovat monissa tapauksissa täysin perusteltuja. Ongelmaksi jää silti, että niiden takana olevalle periaatteelle ei ole vielä löytynyt intuitiivisesti tyydyttävää johdonmukaista muotoilua.

KIITOKSET

Haluun kiittää PALO-hankkeen organisoiman workshopin ”Intergenerational Justice and Democracy” (Tampere 5.–6.9.2018) osallistujia, erityisesti Teemu Toppista ja Simo Kyllöstä, tämän tekstin englanninkielistä versiota koskevista kommentteista. Kiitos kuuluu myös VII suomalais-espanjalaisen oikeusteorian seminaarin (Alicante 24.–26.5.2018) osallistujille aiemman version kommentoinnista. Juha Räikkä Turun yliopiston filosofian yksiköstä, samoin kuin tämän lehden kaksi arvioitsijaa, ovat niin ikään tehneet runsaasti hyödyllisiä huomioita. Haluan kiittää niistä.

VIITTEET

¹ Periaatteelle ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä. ”Vaikutusperiaate” on minusta luontevampi kuin suoremmat käännökset, joten tarjoan sitä tässä.

² Periaatteen oletettu rooli on siis hieman samantapainen kuin yhteiskuntasopimusteoreetikkojen oletaman hypoteettisen luonnontilan.

³ Ben Saunders (2011) huomauttaa, että koska toimijuuteen kykenemättömät olennot ovat myös vaikutusten kohteena, vaikutusperiaate näyttäisi jakavan osallistumisoikeuksia myös niille. Hän pitää tätä vakavana vasta-argumenttina; minusta sen voi yksinkertaisesti rajata pois toteamalla, että vaikutusperiaate koskee vain niitä, jotka voivat olla toimijoita. Kuten tämän lehden arvioitsija huomautti, myös kyky toimijuuteen on historiallisesti ollut hyvin kiistanalainen kysymys – ajateltakoon niitä perusteita, joilla esimerkiksi naisilta on eri aikoina evätty poliittiset oikeudet.

⁴ Tämän esityksen aikaisempia versioita koskevissa kommentissaan Simo Kyllönen on esittänyt, että vaikutusperiaatetta voitaisiin tulkita päätösperiaatteena pikemminkin kuin päätöksentekoinstituutioita koskevana periaatteena. Tämän tulkinnan mukaan kaikki ne, joiden legitimeihin intresseihin päätöksellä on vaikutusta, tulisi ottaa huomioon päätöksenteossa. Tämän tyyppinen – sinänsä erittäin uskottavan kuuloinen – periaate ei sano mitään siitä, *keiden* tulisi konkreettisesti tehdä päätökset. Teoriassa se voisi olla sopusoinnussa valistuneen itsevaltiuden kanssa. Se ei siis ole se periaate, josta vaikutusperiaatteen kannattajat (ja kriitikot) yleensä keskustelevat.

⁵ Habermas (1996, 110) johtaa hallittujen osallistumisperiaatteen yhden version edellä kuvatusta diskurssiperiaatteestaan: ”vain ne lait ovat legitimejä, joille kaikki oikeusyhteisön jäsenet voivat antaa hyväksymisensä diskursiivisessa lainsäädäntöprosessissa, joka on puolestaan laillisesti konstituoitu”.

⁶ Intressin mahdollisista määritelmistä ks. esim. Reeve ja Ware (1983) sekä Oppenheim (1981, 123–149). Usein esitetään, että toimijan intressit liittyvät hänen *hyvinvointiinsa*. Hyvinvointi on kuitenkin vähintään yhtä monitulkintainen käsite kuin intressi (vrt. Lagerspetz 2011).

⁷ Varmuuden vuoksi: näiden huomioiden myötä ei sitouduta mihinkään määrättyyn käsitykseen kausaliteetista. Joissakin kausaalikäsitöksissä tekemättä jättämiset voidaan kyllä luontevasti kuvata mahdollisina syytekijöinä. Esimerkiksi pragmaattinen kausaalikäsitys (joka on lähimpänä omaani) mahdollistaa sen, että selitettävää tapahtumaa edeltävästä kausaalikentästä voidaan nimetä erilaisia tekijöitä syyksi, riippuen siitä mitä selitykseltä halutaan. Vastuukysymyksistä keskusteltaessa on täysin luontevaa sanoa, että ”sillan romahtaminen *johtui* olennaisesti siitä, että sen korjaaminen päätettiin jättää tuonemmaksi”. Tämän artikkelin aiheiden kannalta pragmaattisen kausaalikäsitöksen ongelma on

seuraava: jos vastuu on yksi tapa identifoida syysuhteita (vastuulliset aiheuttivat sillan romahtamisen jättämällä sen korjaamatta), niin tällöin syysuhteita ei puolestaan voi käyttää vastuullisten tahojen identifointiin liikkumatta kehässä. Tämä kaikki tietysti edellyttäisi laajempaa tarkastelua, johon tässä ei ryhdytä.

⁸ Äänestys- tai yleisemmin aggregaatioparadokseista ks. Nurmi (1999).

⁹ Vertaa J. S. Mill (1884, 6.12 §7): ”Täytyy olla olemassa jokin standardi joka määrää tavoitteiden tai halujen kohteiden hyvyyden ja huonouden, absoluuttisen tai suhteellisen. Ja mikä tämä standardi onkin, niitä voi olla vain yksi; sillä jos olisi useita viimekätisiä toiminnan perusteita, sama toiminta voisi olla yhden periaatteen hyväksymä ja toisen tuomitsema, ja tarvittaisiin jokin yleisempi periaate erotuomariksi niiden välille.”

¹⁰ Useimmat niistä, jotka nykyään kannattavat utilitarismia, ovat luopuneet siitä ajatuksesta, että utiliteetin maksimointi olisi ainoa normatiivisesti merkitsevä asia. Lopputuloksena olevat näkemykset ovat usein intuitiivisesti uskottavampia kuin utilitarismin klassiset versiot. Samalla näin argumentoivat ovat kuitenkin tulleet riistäneeksi utilitarismita yhden historiallisesti vaikutusvaltaisen perustelun.

¹¹ Tällöin tietysti oletetaan, että Goodinin edellä tarkasteltu johtopäätös ei pidä paikkaansa: jokaisella ihmisellä ei ole periaatteessa yhtä hyviä perusteita saada osallistua jokaisen päätöksen tekemiseen.

¹² Näistä perusteluista yksityiskohtaisemmin ks. Mellquist (1974). Esimerkiksi Ruotsin köyhäinhuoltokomitea katsoi tarpeelliseksi miettiä vuoden 1839 mietinnössään myös äänioikeuskysymystä: ”Var och ens inverkan på beslutet bör avmätas efter hans andel i det gemensamma intresset för ämnet” (sit. Mellquist, mt, 39).

¹³ Saamelaisten itsehallinto ja saamelaisuuden määrittelyyn liittyvät kiistat ovat hyvä esimerkki ongelmasta.

¹⁴ Kausaalisen ja normatiivisen vaikutuksen eroa on käsitelty jo edellä. Tiivistetysti: kaikki muutokset jossakin normijärjestelmässä (esimerkiksi Suomen oikeusjärjestelmässä) vaikuttavat normatiivisesti niihin, jotka ovat tuon järjestelmän piirissä (esimerkiksi Suomen kansalaisiin). Tästä ei seuraa, että nuo muutokset mitenkään vaikuttaisivat heidän elämäänsä ja intresseihinsä.

¹⁵ Tämän lehden arvioitsija huomautti, että esimerkiksi osuustoimintaliike on laajalti perustunut juuri siihen ajatukseen, että ihmisillä pitäisi olla yhtäläiset vaikutusmahdollisuudet talouden alueella. Tämä on aiheellinen huomio. Toisaalta tämä esimerkki alleviivaa edellä tarkasteltuja vaikutusperiaatteen ongelmia. Pitäisikö nämä yhtäläiset oikeudet varata kuluttajille, yritysten työntekijöille vai ympäröivän yhteiskunnan kansalaisille? Yrityksissä tehtävät päätökset voivat vaikuttaa kaikkiin. Samainen arvioitsija arveli tässä artikkelissa omaksutusta kannasta seuraavan, että yritysten pitäisikin oikeastaan olla valtion demokraattisessa kontrollissa. Tässä hän on täsmälleen oikeassa – mutta yleensä (joskaan ei aina) riittävä kontrolli toteutuu demokraattisen lainsäädännön ja muun normiohjauksen kautta.

¹⁶ Toinen tämän lehden arvioitsijoista esitti tämän huomautuksen.

LÄHTEET

Agné, Hans. 2006. A dogma of democratic theory and globalization: Why politics need not include everyone it affects. *European Journal of International Relations* 12:3, 433–458.

Arrhenius, Gustaf. 2012. The boundary problem in democratic theory. www.akira.ruc.dk/fkt/filosofi/Artikler. Viitattu 23. 10. 2014.

Beckman, Ludwig. 2008. Democratic inclusion, law and causes. *Ratio Juris* 21:3, 348–364.

Beckman, Ludwig. 2009. *The frontiers of democracy: The right to vote and its limits*. Houndmills: Palgrave/MacMillan.

Beckman, Ludwig. 2014. Democracy and the right to exclusion. *Res Publica* 20:4, 395–411.

Brighouse, Harry ja Fleurbaey, Marc. 2010. Democracy and proportionality. *Journal of Political Philosophy* 18:2, 137–155.

Cole, G.D.H. 1920/1989. Democracy and representation. Teoksessa Paul Q. Hirst (toim.), *The pluralist theory of the state: Selected writings of G.D.H. Cole, J.N. Figgis and H. J. Laski*. London: Routledge & Kegan Paul, 82–90.

Colomer, Josep M. 2001. *Political institutions: Democracy and social choice*. Oxford: University Press.

Dahl, Robert A. 1970. *After the revolution? Authority in a good society*. New Haven: Yale University Press.

Dryzek, John. 2000. *Deliberative democracy and beyond*. Oxford: Oxford University Press.

Erman, Eva. 2014. The boundary problem and the ideal of democracy. *Constellations* 21:4, 535–546.

Goodin, Robert. 2007. Enfranchising all affected interests, and its alternatives. *Philosophy and Public Affairs* 35:1, 40–68.

Habermas, Jürgen. 1996. *Between facts and norms*. Cambridge: Polity Press.

Held, David. 1995. *Democracy and the global order: From the modern state to cosmopolitan governance*. Cambridge: Polity Press.

Held, David. 2006. *The models of democracy*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press.

Jones, Peter. 1983. Political equality and majority rule. Teoksessa David Miller ja Larry Siedentop (toim.), *The nature of political theory*. Oxford: Clarendon Press, 155–182.

Lagerspetz, Eerik. 1998. Itsemääräminen ja valta. Teoksessa Juhan Pietarinen, Veikko Launis, Juha Räikkä, Eerik Lagerspetz, Marjo Rauhala ja Markku Oksanen, *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Edita, 97–141.

Lagerspetz, Eerik. 2011. Hyvinvoinnin filosofia. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 79–105.

Lagerspetz, Eerik. 2015. Democracy and the all-affected principle. *Res Cogitans* 10:1, 6–23.

Mellquist, Einar D. 1974. *Rösträtt efter förtjänst. Riksdagsdebatten om den kommunala rösträtten i Sverige 1866–1900*. Stockholm: Stadshistoriska Institutet.

Miklosi, Zoltan. 2012. Against the principle of all-affected interests. *Social Theory and Practice* 38:3, 483–503.

Mill, J.S. 1884. *A system of logic*. New York, Harper & Brothers.

Miller, David. 2009. Democracy’s domain. *Philosophy and Public Affairs* 37: 2, 201–228.

Moksnes, Aslaug. 1989. *Barrikadinaisia. Kahdeksan esseetä naisten taistelusta Ranskan vallankumouksen aikana*. Suom. L. Korhonen, G. Lindblom ja P. Mäki. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto.

Nurmi, Hannu. 1999. *Voting paradoxes and how to deal with them*. Heidelberg: Springer.

Näsström, Sofia. 2011. The challenge of the all-affected principle. *Political Studies* 39, 116–147.

Oppenheim, Felix. 1981. *Political concepts: A reconstruction*. Oxford: Basil Blackwell.

Owen, David. 2012. Constituting the polity, constituting the demos: On the place of the all affected interests principle in democratic theory and in resolving the democratic boundary problem. *Ethics & Global Politics* 5:3, 129–152.

Reeve, Andrew ja Ware, Alan. 1983. Interests in political theory. *British Journal of Political Science* 13, 379–400.

-
- Rosanvallon, Pierre. 2008. *Vastademokratia. Poliittika epäluulon aikakaudella*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Räikkä, Juha. 2014. *Social justice and practice: Questions in ethics and political philosophy*. Heidelberg: Springer.
- Saunders, Ben. 2011. Defining the demos. *Politics, Philosophy & Economics* 11:3, 280–301.
- Saward, Michael. 2000. A critique of Held. Teoksessa B. Holden (toim.), *Global democracy: Key debates*. London: Routledge, 32–46.
- Schaffer, Johan Karlsson. 2012. The boundaries of transnational democracy: Alternatives to the all-affected principle. *Review of International Studies* 28, 321–342.
- Skirbekk, Gunnar. 1997. The discourse principle and those affected. *Inquiry* 40, 63–72.
- Waldron, Jeremy. 1999. *Law and disagreement*. Oxford: Oxford University Press.
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Zürn, Michael. 2000. Democratic governance beyond the nation-state. *European Journal of International Relations* 6:2, 183–221.